

Szlak 10
Kuratorium Okr. Szkoln. Lubelskiego
Centralna Biblioteka Pedagogiczna
LUBELIŃ

NALEŻNOŚĆ POCZTOWA OPŁACONA RYCZAŁEM. CENA NUMERU 60 GROSZY

SAMORZĄD

TYGODNIK

POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU
TERYTORJALNEGO

Rok XXI.

Warszawa, 23 kwietnia 1939 r.

nr 17

TREŚĆ NUMERU

St. Rod-wiecz. — Budowa, przebudowa i utrzymanie dróg państwowych i samorządowych (w latach od 1.IV.1928 r. do 1.IV.1938 r.).

Głosy czytelników:

H. N. — Sprawa niektórych dodatków do uposażeń pracowników samorządowych.

Co piszą inni:

A. — „Zagadnienie stypendiów dla kształcącej się młodzieży chłopskiej“.

Sprawy bieżące.

Wiadomości gospodarcze.

Poradnik samorządowy.

Przegląd wydawnictw.

Komunikaty.

POLSKI BANK KOMUNALNY, Spółka Akcyjna

W WARSZAWIE

SKRÓCONY BILANS SUROWY (kwartalny)

w dniu 31 marca 1939 r.

STAN CZYNNY:

	zł
1. Kasa i sumy do dyspozycji	2.712.938,92
2. Bilety skarbowe	6.500.000,—
3. Waluty zagraniczne	31,80
4. Papiery wartościowe	6.593.913,92
5. Papiery wartość. ustaw. kapit. zapaso- wego	852.931,70
6. Udziały konsorcjalne	202.627,—
7. Banki krajowe	2.408.217,19
8. Banki zagraniczne	—
9. Dyskonto	6.189.208,70
10. Protesty	219.929,41
11. Kredyty w rachunkach bieżących	1.466.097,41
12. Pożyczki terminowe	41.212.089,12
13. Kredyty akceptac. i rembursowe	—
14. Należn. z tyt. transakcyj dewiz. n/termin i report.	—
15. Nieruchomości	2.236.862,90
16. Różne rachunki	939.815,87
17. Długoterminowe pożyczki w obligacjach	24.525.616,—
18. Rachunki wynikowe	229.663,01
Suma bilansowa	96.289.962,95

STAN BIERNY:

	zł
1. Kapitał zakładowy	5.000.000,—
2. Kapitały rezerwowe	1.835.547,69
3. Fundusz amortyzacyjny nieruchomości	210.966,68
4. Wkłady	44.881.553,89
5. Rachunki bieżące	6.581.348,64
6. Różne natychmiast płatne zobowiązania	29.735,02
7. Banki krajowe	5.392.323,22
8. Banki zagraniczne	—
9. Redyskonto weksli	1.051.832,—
10. Dyskonto akceptów Banku Akceptacyj- nego	—
11. Zastaw walorów	3.913.204,—
12. Wierzyciele hipoteczni	—
13. Zobowiąz. z tyt. kred. akceptac. i rem- bursowych	—
14. Zobowiąz. z tyt. trans. dewiz. n/termin i report.	—
15. Różne rachunki	2.115.181,34
16. Obligacje	24.525.636,—
17. Rachunki wynikowe	752.634,47
Suma bilansowa	96.289.962,95

1. Dłużnicy z tytułu gwarancji	459.345,60
2. Inkaso	489.137,69

1. Zobowiązania z tyt. udziałow. gwarancji	459.345,60
2. Różni za inkaso	489.137,69

DO BETONU

WIBRATORY

RÓŻNYCH TYPÓW

BETONIARKI

BĘBNOWO-WYWROTOWE
PRZECIWBIEŻNE

DO KRUSZYWA

PŁUCZKI - SEGREGATORY

ŁAMAKI SZCZĘKOWE

WALCE

WYKONUJE:

FABRYKA MASZYN
BRACIA HOFFMANN

ŁÓDŹ, KILIŃSKIEGO 170

WYDZIAŁ POWIATOWY W OPATOWIE WOJEWÓDZTWA KIELECKIE

ogłasza

KONKURS

na stanowisko rzeczoznawcy budowlanego przy Wydziale Powiatowym. Warunki: 1) Obywatelstwo polskie, 2) Wiek do 45 lat, 3) Dyplom inżyniera-architekta i kwalifikacje wymagane art. 362 i 369 prawa budowlanego.

Pierwszeństwo mają architekci z praktyką samorządową. Posada do objęcia najpóźniej od 1 lipca 1939 roku. Wynagrodzenie stosownie do umowy, lub według gr. VII — VI plac funkcyjariuszów samorządowych.

Podanie wraz z metryką urodzenia, własnoręcznie napisanym życiorysem, odpisem dyplomu oraz wyciągiem z książeczki wojskowej należy wnieść do Wydziału Powiatowego w terminie do dnia 1 maja 1939 roku.

Podania nie uwzględnione pozostaną bez odpowiedzi.

Przewodniczący Wydziału Powiatowego
Starosta Powiatowy:
(—) W. Boldok.

W PŁACAJCIE

ZADEKLAROWANE SUMY

na

**POŻYCZKĘ OBRONY
PRZECIWLOTNICZEJ**

czas. 13458/21/17

SAMORZĄD

TYGODNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

<p>PRENUMERATA KWARTALNA 7.50 ZŁOTYCH.</p> <p>OD 6 EGZEMPLARZY 6.25 ZŁ. NUMER POJEDYNCZY 60 GROSZY.</p> <p>KONTO CZEKOWE w P. K. O. 52.020 Nr KONTA ROZRACHUNKOWEGO W URZ. P.-T. WARSZAWA I — 276.</p>	<p>REDAKCJA I ADMINISTRACJA: WARSZAWA I. MARSZAŁKOWSKA 81a</p> <p>REDAKCJI 8.79-77. ADMINISTRACJI 9.61-92.</p> <p>Redakcja rękopisów nadesłanych nie zwraca.</p>	<p>Ceny ogłoszeń: Strona w tekście: 350 zł., 1/2 — str. 175 zł., 1/4 str. 87 zł 50 gr. Poza tekstem za str. 250 zł., 1/2 str. 125 zł., 1/4 str. 62 zł. 50 gr. Publikacje bilansów o 50% drożej. Ogłoszenia Instytucji komunalnych (dostarczone bezpośrednio do Administracji) za str. 120 zł., 1/2 str. 60 zł., 1/4 str. 30 zł.</p>
--	--	---

Redaktor — Franciszek Branny

ROK XXI.	WARSZAWA, 23 KWIETNIA 1939 r.	nr 17
----------	-------------------------------	-------

TREŚĆ nr 17. Budowa, przebudowa i utrzymanie dróg państwowych i samorządowych (w latach od 1.IV.1928 r. do 1.IV.1938 r.) — St. Rod-wicz. Głosy czylelników: Sprawa niektórych dodatków do uposażeń pracowników samorządowych — H. N. Copi-szą inni: „Zagadnienie stypendiów dla kształcącej się młodzieży chlopskiej” — A. Sprawy bieżące. Wiadomości gospodarcze Poradnik samorządowy. Przegląd wydawnictw. Komunikaty.

Budowa, przebudowa i utrzymanie dróg państwowych i samorządowych

(w latach od 1 kwietnia 1928 r. do 1 kwietnia 1938 r.)

Nie ulega wątpliwości, że wśród wszystkich środków komunikacji publiczne drogi kołowe są najprymitywniejszym, lecz podstawowym środkiem, który zależnie od swego stanu gwarantuje stopień sprawności komunikacji kolejowej, wodnej i powietrznej. Dowóz surowców, wyrobów przemysłowych i płodów rolnych do stacji kolejowych i portów żeglugi wodnej, czy też dowóz podróżnych odbywał się dotąd i będzie nadal odbywać się wzdłuż dróg kołowych, a stan nawierzchni każdej z dróg dojazdowych będzie wykładnikiem sprawności działania innych środków komunikacji.

Wobec poważnego wzrostu obciążeń od ruchu, zaobserwowanego przy pomiarach ruchu dokonanych w 1938 r., wobec stałego wzrostu ilości samochodów i rozbudowy przemysłu w C. O. P., jak również wobec zadań, jakie będą musiały spełnić publiczne drogi kołowe i mosty na nich położone, w związku

z obroną Państwa, zagadnienie gospodarki drogowej, w szczególności za ostatnie dziesięciolecie, jest zagadnieniem ważnym nie tylko dla czynników, zainteresowanych w rozbudowie sieci drogowej i należywym jej utrzymaniu, lecz i dla tych wszystkich obywateli, którzy z tytułu korzystania z sieci dróg i stopnia ich utrzymania ponoszą pewne ciężary, czy otrzymują korzyści lub straty.

W szeregu zestawień cyfrowych dajemy przegląd gospodarki na drogach państwowych, wojewódzkich i powiatowych za ostatnie dziesięciolecie. Dane w zestawieniach oparte są na sprawozdaniach rocznych z gospodarki drogowej.

I. Długość dróg i ich gęstość.

Zestawienie Nr 1 informuje nas o ilości dróg w Polsce z rozróżnieniem długości przypadających na poszczególne rodzaje nawierzchni.

Zestawienie długości dróg wg rodzajów nawierzchni.

Zestawienie Nr 1.

Stan na 1.IV.1938 r.

Kategoria	Brukowane		Tłuczniowe		Ulepszone		Z twardą nawierzchnią razem			Gruntowe razem		
	1936	1937	1936	1937	1936	1937	1924*)	1936 ^{o)}	1937 ^{o)}	1924	1936	1937
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Państwowe	1.741	1.864	11.255	10.977	1.664	1.868	13.040	14.660	14.709	4.316	3.147	3.027
Wojewódzkie	1.157	1.235	9.488	9.425	317	352	9.637	10.962	11.012	6.788	3.657	3.567
Powiatowe	2.996	3.155	19.843	19.803	365	363	14.955	23.204	23.321	19.427	12.622	11.976
Gminne	10.415	11.015	2.604	3.091	—	21	6.702**)	13.019	14.127	260300**	255.000	254.000
Razem	16.309	17.269	43.190	43.296	2.346	2.604	44.334	61.845	63.169	290.831	274.426	272.570
w %	26	27	70	68	4	5	—	100	100	—	—	—

*) dane bez wojew. Śląskiego **) dane wg stanu na 1.IV.1929 r. ^{o)} dane z wojew. Śląskim.

D nos 73/278

Z porównania długości dróg w 1924 i 1937 roku wynika, że:

- a) dróg z twardą nawierzchnią przybyło 18835 km, co stanowi wzrost o 29,81%,
- b) dróg z gruntową nawierzchnią ubyło 18261 km, co stanowi — 6,2%.

Wynik pod b) oznacza, że z ilości 18261 km dróg część ich została zamieniona na drogi z twardą nawierzchnią i część wyeliminowana z kategorii dróg publicznych.

Z porównania danych z 1924 i 1937 r. wynika, że dróg z twardą nawierzchnią:

- a) z kategorii dróg państwowych przybyło 1669 km, co stanowi +11,3%,
- b) z kategorii dróg wojewódzkich przybyło 1375 km, co stanowi +12,4%,
- c) z kategorii dróg powiatowych przybyło 8366 km, co stanowi +35,8%,
- d) z kategorii dróg gminnych przybyło 7425 km, co stanowi +52,5%,

zaś dróg z nawierzchnią gruntową zmieniono na twardą nawierzchnię:

- a) z kategorii dróg państwowych 1289 km, co stanowi 29,9%,
- b) z kategorii dróg wojewódzkich 3221 km, co stanowi 47,4%,
- c) z kategorii dróg powiatowych 7451 km, co stanowi 38,3%,
- d) z kategorii dróg gminnych 6300 km, co stanowi 2,4% zamienionych na twardą nawierzchnię i wyeliminowanych z kategorii dróg publicznych.

W poszczególnych rodzajach dróg z twardą nawierzchnią w ostatnim roku sprawozdawczym, jak wynika z porównania danych z 1936 i 1937 roku, nastąpiły następujące zmiany:

- a) dróg z nawierzchnią brukowaną przybyło +960 km,
- b) dróg z nawierzchnią tłuczniową przybyło +106 km,
- c) dróg z nawierzchnią ulepszoną przybyło +258 km.

Ilość dróg z twardą nawierzchnią w poszczególnych wojewódz. i ich gęstość na 100 km²

Zestawienie Nr 2.

Stan na 1. IV. 1938 r. Podział administracyjny na 1. IV. 1938 r.

1	2	Długość dróg o twardej nawierzchni										13	14	15		16		
		Państwowych		Wojewódzkich		Powiatowych		Gminnych		Razem				Różnica między r. 1924—1937	Powierzchnia		Gęstość dróg na 100 km ²	
		1924	1937	1924	1937	1924	1937	1928	1937	1924	1937						1924	1937
		K i l o m e t r y												Km ²	Km/km ²			
1	Białostockie	1.285	1.352	508	660	621	910	288	720	2.702	3.642	940	32.441	8.33	11.23			
2	Kieleckie	942	941	823	1.114	508	1.374	2	1.348	2.275	4.777	2.502	25.589	8.89	18.67			
3	Krakowskie	1.035	1.064	977	954	2.580	2.606	437	557	5.029	5.181	152	17.380	28.94	29.81			
4	Lubelskie	1.056	1.127	494	866	148	987	—	866	1.698	3.846	2.148	31.176	5.45	12.34			
5	Lwowskie	1.151	1.200	1.018	1.049	1.537	2.567	404	580	4.110	5.396	1.286	28.408	14.47	18.99			
6	Łódzkie	717	524	695	568	1.054	979	190	1.063	2.656	3.134	478	12.716	20.89	24.65			
7	Nowogrodzkie	466	822	33	153	51	359	254	804	2.214	—	1.410	22.566	3.50	9.64			
8	Poleskie	598	720	32	116	111	142	77	109	818	1.087	269	36.668	2.23	2.96			
9	Pomorskie	990	1.397	727	949	2.684	3.424	619	693	5.020	6.463	1.443	25.684	19.55	25.16			
10	Poznańskie	1.163	1.117	1.887	1.496	2.811	3.839	2.444	2.633	8.305	9.085	780	28.089	29.57	32.34			
11	Śląskie*)	—	350	—	239	—	868	671	801	671	2.258	1.587	4.216	15.92	53.56			
12	Stanisławowskie	673	635	515	595	689	1.577	127	203	2.004	3.010	1.006	16.894	11.86	17.82			
13	Tarnopolskie	807	757	630	634	708	1.287	453	815	2.598	3.493	895	16.533	15.71	21.13			
14	Warszawskie	1.320	1.160	1.121	1.022	1.415	1.941	620	1.901	4.476	6.024	1.548	25.109	17.83	23.99			
15	Wileńskie	627	748	113	312	38	262	193	745	971	2.067	1.096	29.011	3.35	7.12			
16	Wołyńskie	210	795	64	285	—	199	66	213	340	1.492	1.152	35.754	0.95	4.17			
	Razem	13.040	14.709	9.637	11.012	14.955	23.321	6.845	14.127	44.477	63.169	18.692	388.634	11.44	16.25			

*) Wg stanu na 1. IV. 1936 r.

Wskaźnik gęstości sieci dróg z twardą nawierzchnią (dróg państwowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych) dla całego Państwa wynosi 16,25 (na 1. IV. 1937 wynosił 15,62).

Wskaźnik gęstości sieci dróg państwowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych z twardą nawierzchnią (kol. 15 i 16) w odniesieniu do 100 km² powierzchni, który w 1924 r. wynosił 11,44, wzrósł w 1937 r. do 16,25, co stanowi 23,4%.

Porównanie wskaźników gęstości w 1924 r. i na 1 kwietnia 1938 r. w poszczególnych województwach daje grupy województw, które w różnym stopniu poprawiły stan dróg z twardą nawierzchnią, tzn. zamieniły istniejące drogi gruntowe na drogi z twardą nawierzchnią.

Dane z zestawienia Nr 2 (kol. 11, 12, i 13) pozwalają na wypośredkowanie kilku grup województw w zakresie intensywności budowy dróg z twardą nawierzchnią wszystkich czterech kategorii¹⁾:

Grupa I: zalicza się tutaj województwo wołyńskie, które przeszło czterokrotnie podwyższyło ilość dróg z twardą nawierzchnią (z 340 km w 1924 r. do 1492 km w 1937 r.).

1) Uwaga: Przegrupowanie poszczególnych województw w stosunku do stanu podanego na str. 446 i 447 w Nr 27/1938 tygodnika „Samorząd“, nastąpiło z powodu zaliczenia w niniejszym artykule kategorii dróg gminnych z twardą nawierzchnią w długościach dróg poszczególnych województw, gdy natomiast te długości poprzednio podane były oddzielnie w jednej sumie dla całego Państwa.

Grupa II: zalicza się tutaj województwo śląskie, które przeszło trzykrotnie podwyższyło ilość dróg z twardą nawierzchnią (801 km w 1924 r. i 2258 km w 1937 r.).

Grupa III: zalicza się tutaj województwa, które podwoiły ilość dróg z twardą nawierzchnią; są to województwa:

a) kieleckie 2275 km (1924 r.) — 4777 km (1937 r.), różnica 2502 km,

b) lubelskie 1698 km (1924 r.) — 3846 km (1937 r.), różnica 2148 km,

c) nowogródzkie 804 km (1924 r.) — 2214 km (1937 r.), różnica 1410 km,

d) wileńskie 971 km (1924 r.) — 2067 km (1937 r.), różnica 1096 km.

Grupa IV: zalicza się tutaj województwa, które poprawiły swój stan posiadania pod względem ilości dróg z twardą nawierzchnią w granicach od 20 do 40%; są to województwa: stanisławowskie 33%, białostockie, tarnopolskie i warszawskie po 25%, poleskie 24%, lwowskie 23% i pomorskie 22%.

Grupę V stanowią województwa: łódzkie 15%, poznańskie 8,5% i krakowskie 2,9%, których wskaźniki gęstości na 100 km² wynoszą 24,65 km (Łódź), 32,34 km (Poznań) i 29,81 km (Kraków).

Gęstość sieci drogowej w Polsce i za granicą.

W stosunku do wskaźnika gęstości dróg w państwach europejskich stoimy na 14-tym miejscu.

Długość dróg kołowych w państwach Europy.

Zestawienie Nr 3.

Nr	P A Ń S T W O	Długość dróg w km.	Długość dróg w km. na 100 km ² powierzchni
1	Francja	650.000	117,7
2	Dania	51.299	116,2
3	Anglia	284.848	116,0
4	Belgia	34.725	111,8
5	Holandia	27.900	82,0
6	Czechosłowacja	71.570	51,0
7	Niemcy	214.000	45,5
8	Włochy	136.000	45,0
9	Szwajcaria	14.867	36,2
10	Rumunia	67.792	22,9
11	Portugalia	19.700	21,4
12	Hiszpania	87.000	17,2
13	Jugosławia	40.655	16,3
14	Polska	63.169	16,25
15	Bułgaria	15.700	15,3
16	Finlandia	29.797	7,5

II. Budowa nowych dróg z twardą nawierzchnią.

Postępy w zakresie budowy nowych dróg z twardą nawierzchnią w poszczególnych latach okresu dziesięciolecia przedstawia następujące zestawienie:

Długość dróg z twardą nawierzchnią i dróg gruntowych w Polsce w km.

Zestawienie Nr 4

(bez Śląska)

R o k	Drogi z twardą nawierzchnią				Drogi gruntowe			
	państwowe	wojewódzkie i powiatowe	gminne	r a z e m	państwowe	wojewódzkie i powiatowe	gminne	r a z e m
1928	13689	28540	7644	49873	4047	21336	260483	285866
1929	13875	29474	8348	51697	3861	20402	259779	284042
1930	13971	30306	9018	53295	3765	19570	259109	282444
1931	14047	30788	9471	54306	3689	19088	258656	281433
1932	14066	31279	9887	55232	3670	18597	258240	280507
1933	14106	31870	10477	56453	3630	18006	257650	279286
1934	14230	32735	11335	58300	3506	17141	256792	277439
1935	14453	33514	12248	60215	3283	16362	255879	275524
1936	14569	33912	13019	61500	3167	15964	255108	274239
1937	14709	34333	14127	63169	3027	15543	254000	272570

Z przytoczonych w zestawieniu danych wynika, że drogi z twardą nawierzchnią w 1928 r. stanowiły 14,9% a w 1938 r. — 18,8% ogólnej długości dróg w Państwie, a natomiast drogi z twardą nawierzchnią poszczególnych kategorii dróg w łącznej sumie dróg z twardą nawierzchnią wszystkich kategorii stanowiły:

drogi państwowe	w 1928 r. — 27.4%
	„ 1938 „ — 23.2%
„ wojewódzkie i powiatowe	„ 1928 „ — 57.2%
	„ 1938 „ — 54.3%
„ gminne	„ 1928 „ — 15.4%
	„ 1938 „ — 22.5%

W poszczególnych latach omawianego dziesięciolecia zbudowano dróg z twardą nawierzchnią:

Zestawienia Nr. 5.

Rok	Państwowych	Wojewódzkich i powiatowych	Gminnych	Razem
1928	181	1212	669	2062
1929	186	934	704	1824
1930	96	832	670	1598
1931	76	482	453	1011
1932	19	491	416	926
1933	40	591	590	1221
1934	124	865	858	1847
1935	223	779	913	1915
1936	116	398	771	1285
1937	140	421	1108	1669
Razem	1201	7005	7152	15358

W tym okresie przyrost długości dróg z twardą nawierzchnią wynosi na drogach:

Zestawienie Nr. 6.

Kategoria dróg	Ogólny przyrost długości w km.	Ogólny przyrost w % od długości dróg gruntowych poszczególnych kategorii w 1928 r.	Przeciętny roczny przyrost długości w km.
Państwowe	1201	29,7	120
Wojewódzkie i powiat.	7005	32,8	701
Gminne	7152	2,7	715

Nawierzchnie ulepszone.

Drogi o nawierzchni ulepszonej wg stanu na 1.IV.1938 r. wynosiły ogółem 2.604 km, z których wg rodzajów nawierzchni były:

Zestawienie Nr. 7. (Stan na 1.IV.1938 r.)

Rodzaj nawierzchni	T y p y			Ogółem
	ciężki	średni	lekki	
w k i l o m e t r a c h				
Kostka kamienna . . .	1020			1020
Klinkier		459		459
Betonowe	184			184
Cementowane				
Bitumicz. typ ciężkiego	941			941
„ średniego				
„ lekkiego				
Razem				2604

Długość dróg z nawierzchnią ulepszoną z podziałem na kategorie wynosiła w tym czasie:

Zestawienie Nr 8. (Stan na 1.IV.1938 r.)

Kategoria dróg	T y p y			Ogółem
	ciężki	średni	lekki	
w k i l o m e t r a c h				
Państwowe	829	355	684	1868
Wojewódzkie	165	7	180	352
Powiatowe	196	94	73	363
Gminne	14	3	4	21
Razem	1204	459	941	2604

W stosunku do ogólnej długości dróg z twardą nawierzchnią danej kategorii, nawierzchnię ulepszoną stanowią:

drogi państwowe	—	12.7%
„ wojewódzkie	—	3.1%
„ powiatowe	—	1.5%
„ gminne		0.14%

Na nawierzchnie typu ciężkiego przypada 46.2% dróg z ogólnej ilości nawierzchni ulepszonych, na typ średni 17.6% i na typ lekki 36.2%.

III. Mosty wybudowane w latach 1928 — 1938.

Ilość i rodzaj wybudowanych w tym okresie mostów przedstawiają się następująco:

Zestawienie Nr 9. Dane na 1 kwietnia każdego roku.

Rok	n a d r o g a c h p a Ń s t w o w y c h			
	stalowe	żel.-bet.	drewniane	kosztem
	m e t r ó w b i e ż ą c y c h			złotych
1928	439	682	1.858	5.208.939
1929	224	794	1.990	6.159.902
1930	541	762	1.285	6.770.070
1931	301	278	1.013	2.786.764
1932	451	66	690	2.770.619
1933	982	100	1.138	2.836.441
1934	1.204	145	5.524	6.059.207
1935	345	1.085	4.582	6.184.259
1936	1.462	1.315	2.907	5.260.594
1937	1.375	1.149	2.015	8.739.806
Razem	7.324	6.376	23.002	52.776.601

36.702 mb.

(D. c.)

Rok	n a d r o g a c h s a m o r z ą d o w y c h			
	stalowe	żel.-bet.	drewniane	kosztem
	m e t r ó w b i e ż ą c y c h			złotych
1928	21	361	5.854	4.225.011
1929	117	880	4.814	5.273.070
1930	109	499	2.800	3.498.906
1931	—	154	4.499	2.517.039
1932	218	292	3.112	5.131.380
1933	647	190	3.746	3.200.428
1934	172	261	9.600	4.636.122
1935	467	673	9.367	2.198.606
1936	62	668	3.373	1.123.939
1937	38	341	3.041	1.757.307
Razem	1.851	4.319	50.206	34.561.808

56.376 mb.

Przeciętnie rocznie budowano zatem mostów na drogach państwowych:

a. stalowych	732.4 mb., co stanowi	20%
b. żelbetowych	637.6 „ „ „	18%
c. drewnianych	2300.2 „ „ „	62%

ogólna długość zbud. mostów w dziesięcioleciu

Na drogach samorządowych:

			ogólnej długości zbudow. mostów w dziesięcioleciu
a. stalowych	185.1 mb., co stanowi		4.4%
b. żelbetowych	431.9 " " "		7.6%
c. drewnianych	5020.6 " " "		88.0%

Przeciętny roczny koszt budowy mostów wynosił rocznie:

- na drogach państwowych 5.277.660 zł, co stanowi 8.2% przeciętnych rocznych wydatków na drogi państwowe (64 milj. zł);
- na drogach samorządowych 3.456.180 zł, co stanowi 5.6% przeciętnych rocznych wydatków na drogi samorządowe (62 milj. zł).

Poczynając od 1928 r. do 1931 r. na drogach państwowych zaznacza się stały spadek ilości mb. zbudowanych mostów i środków finansowych na ten cel wyłożonych, natomiast stały wzrost ilości mb. zbudowanych mostów i środków finansowych na ten cel wyłożonych datuje się od 1932/33 r. aż po 1937/38 r. włącznie.

Jeżeli idzie o mosty na drogach samorządowych to w latach 1936 i 1937 widać bardzo poważny spadek ilości mb. zbudowanych mostów i wyłożonych na ten cel środków.

IV. Utrzymanie dróg.

W rozpatrywanym okresie 10 lat (1928/29 — 1937/38) zużyto następujące ilości tłucznia:

Zużycie tłucznia na utrzymanie dróg w latach 1928/29 — 1937/38.

Zestawienie Nr 10.

R o k	P a ń s t w o w e		W o j e w ó d z k i e		P o w i a t o w e		Razem drobne naprawy	Razem odnowa	Ogółem
	drobne naprawy	odnowa	drobne naprawy	odnowa	drobne naprawy	odnowa			
	w m e t r a c h s z e ś c i e n n y c h								
1928/29	205.797	528.180	211.383	332.907	377.090	382.067	794.270	1.243.154	2.037.424
1929/30	206.654	462.657	146.169	275.630	291.859	357.110	644.682	1.095.397	1.740.079
1930/31	195.747	296.730	150.770	222.872	289.860	328.003	636.377	847.605	1.484.982
1931/32	132.510	138.748	118.357	146.072	209.844	187.689	460.711	472.509	933.220
1932/33	125.476	51.371	86.304	84.860	208.376	148.059	420.156	284.290	704.446
1933/34	167.549	165.679	116.185	149.492	252.616	148.045	536.350	463.216	999.566
1934/35	227.527	406.921	157.240	196.441	286.150	238.629	670.917	841.991	1.512.908
1935/36	212.000	632.000	157.304	212.461	302.064	222.071	671.368	1.066.532	1.737.900
1936/37	177.856	439.559	181.683	283.169	273.846	251.404	633.385	974.132	1.607.517
1937/38	164.241	372.689	147.189	280.120	271.470	356.425	582.900	1.009.234	1.592.134
Razem	1.815.357	3.494.534	1.472.584	2.184.024	2.763.175	2.619.502	6.051.116	8.298.060	14.349.176

Z powyższego zestawienia wypływają następujące relacje:

A. na drogach państwowych:

1. w latach 1931/32 i 1933/34 zużyto niemal identyczne ilości tłucznia na roboty drobnego remontu i pogrubienia jezdni, zaś w roku 1932/33 jezdni była podtrzymywana prawie wyłącznie robotami drobnego remontu jezdni;

2. największe ilości tłucznia na roboty drobnego remontu jezdni zużyto w latach 1928/29, 1929/30, 1934/35 i 1935/36; przeciętnie na każdy z wymienionych okresów budżetowych wypada po 213.000 m³ tłucznia. W latach od 1930/31 do 1933/34, 1936/37 i 1937/38 zużyto przeciętnie w każdym roku po 160.000 m³ tłucznia.

Średnio w okresie rozważanego dziesięciolecia zużywano rocznie po 182.000 m³ tłucznia na roboty drobnego remontu jezdni, co daje na 1 km. średnio 16,5 m³;

3. największe ilości tłucznia na roboty pogrubienia jezdni zużyto w latach 1928/29 i 1936/37; przeciętnie na każdy z tych okresów budżetowych wypada po 580.000 m³ tłucznia. W latach od 1929/30 do 1934/35 i od 1936/37 do 1 kwietnia 1938 r. zużyto przeciętnie w każdym roku po 292.000 m³ tłucznia.

Średnio w okresie rozważanego dziesięciolecia zużywano rocznie na roboty pogrubienia jezdni po 350.000 m³ tłucznia, co daje na 1 km. 31,8 m³.

B. na drogach wojewódzkich:

1. w 1932/33 zużyto niemal identyczne ilości tłucznia na drobny remont, co i na roboty pogrubienia jezdni;

2. największą ilość tłucznia na drobne naprawy zużyto w 1928/29 r. — 211.000 m³ i na roboty pogrubienia jezdni w 1928/29 r. — 333.000 m³; w pozostałych dziewięciu latach nie przekraczają rocznie te ilości 182.000 m³ na drobny remont i 283.000 m³ na roboty pogrubienia jezdni;

3. średnio w okresie rozważanego dziesięciolecia zużywano rocznie na:

- drobny remont jezdni . . . 147.000 m³ tłucznia co daje na 1 km 15,6 m³.
- roboty pogrubienia jezdni . 218.000 „ „ co daje na 1 km 23,1 m³.

C. na drogach powiatowych:

1. w latach od 1931/32 do 1933/34 ilości tłucznia, zużytego na drobny remont, są znacznie wyższe od zużytych ilości tłucznia na roboty pogrubienia jezdni;

2. największe ilości tłucznia zużyto w 1928/29 r., a mianowicie na drobny remont 377.000 m³ i na

roboty pogrubienia jezdni 382.000 m³; w pozostałych dziewięciu latach ilości te są znacznie niższe, oprócz 1937/38 r., w którym na roboty pogrubienia jezdni zużyto 356.000 m³ tłuczni. Ilość tłuczni na drobny remont po poważnym spadku od 1929/30 do 1934/35 r., nieco wzrasta w 1935/36 r., a w następnych 2-ach latach znów spada;

3. średnio w okresie rozważanego dziesięciolecia zużywano rocznie na:

a. drobny remont jezdni . . . 273.000 m³ tłuczni
co daje na 1 km 13,7 m³.

b. roboty pogrubienia jezdni . 261.000 m³ tłuczni
co daje na 1 km 13,1 m³.

W okresie rozważanego dziesięciolecia zużyto ogółem na drogi państwowe, wojewódzkie i powiatowe:

a. na roboty drobnego remontu jezdni 6.100.000 m³, co daje średnio w każdym roku 610.000 m³, a na 1 km 14 m³ tłuczni.

b. na roboty pogrubienia jezdni 8.300.000 m³, co daje średnio w każdym roku 830.000 m³, a na 1 km — 19,10 m³ tłuczni.

Roboty pogrubienia jezdni wyrażają się następująco:

Zestawienie Nr 11.

Lata	Pogrubiono jezdni twardej na drogach								
	państwowych			wojewódzkich			powiatowych		
	użyto tłuczni na 1 km.	wykonano na długości	% pogrubionych km. do całej sieci dróg państw.	użyto tłuczni na 1 km.	wykonano na długości	% pogrubionych km. do całej sieci dróg wojew.	użyto tłuczni na 1 km.	wykonano na długości	% pogrubionych km. do całej sieci dróg powiat.
	m ³	km.	0/0	m ³	km.	0/0	m ³	km.	0/0
1926	347	948	7,2	309	660	7,1	252	998	5,5
1927/28	327	1067	8,0	283	730	7,9	339	730	4,0
1928/29	417	1266	9,5	398	837	9,0	317	1206	6,6
1929/30	355	1304	9,6	315	876	9,3	338	1058	5,7
1930/31	317	936	6,9	279	800	8,5	279	1176	6,3
1931/32	313	443	3,2	298	490	5,2	350	537	2,9
1932/33	269	191	1,4	334	254	2,6	268	552	2,9
1933/34	343	482	3,5	339	441	4,6	301	492	2,6
1934/35	347	1174	8,4	360	545	5,7	353	676	3,5
1935/36	460	1352	9,5	395	538	5,6	389	571	3,0
1936/37	451	975	6,8	397	713	6,6	340	731	3,4
1937/38	457	816	5,7	411	682	6,3	333	1069	4,8

Koszt utrzymania 1 km dróg w tym okresie wynosi:

Zestawienie Nr 12

L. p.	Koszt utrzymania 1 km. drogi kategorii	1928/29			1929/30			1930/31			1931/32			1932/33		
		z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni
		twardą	grunt.		twardą	grunt.		twardą	grunt.		twardą	grunt.		twardą	grunt.	
		złotych			złotych			złotych			złotych			złotych		
1	Państwowe . . .	2596	337	2695	2638	296	2720	2102	189	2154	1078	174	1124	561	125	594
2	Wojewódzkie . . .	2171	242	2280	2097	231	2200	1635	180	1710	1174	141	1233	726	109	771
3	Powiatowe . . .	1386	145	1585	1539	168	1700	1275	142	1390	914	106	996	698	105	770

dalszy ciąg.

1933/34			1934/35			1935/36			1936/37			1937/38		
z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni	z nawierzchnią		w odnies. do twardej nawierzchni
twardą	grunt.		twardą	grunt.		twardą	grunt.		twardą	grunt.		twardą	grunt.	
złotych			złotych			złotych			złotych			złotych		
967	177	1016	1814	291	1946	2185	328	2311	1286	245	1362	1416	288	1497
841	140	894	1064	212	1150	1113	197	1204	1158	148	1208	1198	167	1253
641	95	704	799	128	881	745	135	832	741	126	810	892	131	962

Do r. 1929/30 administracja drogowa na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg państwowych czerpała kredyty tylko z dwu źródeł, a mianowicie z ogólnego budżetu państwowego i z kredytów samorządowych. Poczynając od 1930/31 r. budż. w miarę redukcji kredytów z ogólnego budżetu państwowego ilość źródeł kredytowych zaczyna wzrastać i wykazuje w 1937/38 r. jedenaście pozycji bądź gotówkowych, bądź też szarwarku, odrobek za zaległe podatki, odrobek za naturalia i innych tp.

Procentowy udział wysokości kwot poszczególnych źródeł kredytów w ogólnej sumie kredytów wydatkowanych na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg państwowych w 1937/38 r. przedstawia się następująco:

Źródła finansowe:

1. Kredyty z budżetu Min. Kom. 1,0%
2. Państwowy Fundusz Drogowy:
 - a. budżetowe 29,0%

- b. pozabudż. (inwest.) 46,2%
- c. na warunkach kredyt: 19,0%
3. Fundusz Pracy 1,5%
4. Z budżetów samorządowych 2,0%

źródła świadczeniowe:

5. Za zaległe podatki 0,3%
6. Szarwark 0,5%
7. Odrobki za żywność 0,1%
8. Inne 0,1%
9. Różne 0,3%

Jak wynika z zestawienia Nr 15, suma kredytów w 1928/29 r. budż. w kwocie 62 miln. zł stopniowo spada do kwoty 29 miln. zł i odtąd stale wzrasta i wykazuje w 1937/38 r. budż. kwotę 101 miln. zł.

Wydatki tylko na utrzymanie dróg państwowych i utrzymywanych przez Państwo (z twardą nawierzchnią i gruntową — bez Śląska) wynosiły (dane na 1 kwietnia każdego roku):

Zestawienie Nr 16

L. p.	Źródła kredytu	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38
		z l o t y c h									
1	Kred. z budż. b. M. R. P. Min. Komunikacji . . .	36.433.542	43.478.393	31.812.228	30.647	115.637	98.387	137.721	—	—	44.484
2	Państw. Fund. Drog. . .										
	a) budżet	—	—	—	15.696.607	5.410.254	4.139.071	8.801.982	8.274.914	6.822.001	8.922.753
	b) pozabudż. (inwest.)	—	—	—	—	—	—	—	2.277.855 ¹⁾	6.802.960	9.347.440
	c) na warunk. kredyt.	—	—	—	693.211	1.075.117	2.470.629	5.678.597	11.166.773	2.669.843	2.935.151
3	Fundusz Pracy	—	—	—	—	—	3.457.409	8.346.851	8.841.160	3.979.225	939.855
4	Fundusz Bezrobocia	—	—	641.069	211.140	672.866	712.702	88.401	—	—	—
5	Z budż. drog. Pow. Zw. Samorząd.	7.178.381	1.606.458	1.859.713	1.824.732	1.721.435	3.221.352	2.681.010	2.046.192	1.514.686	1.445.184
6	Świadczenia w naturze										
	a) za zaległe podatki	—	—	—	—	—	880.516	2.597.287	1.057.143	427.263	292.441
	b) szarwark	—	—	—	—	125.357	364.426	311.640	470.860	300.911	347.264
	c) odrobki żywność.	—	—	—	—	—	101.482	2.098.996	2.811.351	202.057	81.395
	d) inne	—	—	—	—	—	—	—	—	6.229	163.340
7	Różne	—	—	201.375	81.344	150.423	328.080	243.794	214.634	249.920	185.331
	Razem	43.611.923	45.084.851	34.514.385	18.537.681	9.271.089	15.774.054	30.986.279	37.160.882	22.975.095	24.704.638

¹⁾ W tym dotacje Sk. Państwa. ²⁾ Poż. Inwest.

Kwota kredytów na utrzymanie dróg państwowych, jaka była w 1929/30 r. (45 miln. zł), gwałtownie spada w następnych 2 latach i w 1932/33 r. redukuje się do 9 miln. zł; od następnego roku podwyższa się aż do 1935/36 r. budż., poczem znów spada do kwoty 25 miln. zł (w 1937/38 r.). W stosunku do kwoty w 1929/30 r. spadła w 1937/38 r. kwota na utrzymanie dróg do 55%.

W kredytach z zestawienia Nr 16 uzasadniają niepokój niskie ilości materiałów kamiennych, użytych w okresie dziesięciolecia na drobne remonty i pogrubienie jezdni, o których mówiliśmy wyżej w części „IV. Utrzymanie dróg“ poz. A. Przypominamy, że ilości te wynoszą:

1. na drobny remont na 1 km każdego roku rozważanego dziesięciolecia użyto 16,5 m³ tłucznia
2. na roboty pogrubienia jezdni na 1 km każdego roku rozważanego dziesięciolecia użyto 31,8 „ „

Razem włożono w 1 km jezdni 48,3 m³ tłucznia

Według teoretycznych obliczeń, opartych na wynikach pomiarów ruchu i grubości nawierzchni z 1934 r., powinniśmy wkładać materiałów kamiennych w jezdnię dróg państwowych 137,5 m³ na 1 km; ponieważ wkładaliśmy 48,3 m³ tłucznia, przeto w stosunku do rezultatów teoretycznych obliczeń wykonaliśmy zadanie w 35%.

Drogi wojewódzkie i powiatowe.

Wydatki na budowę, przebudowę i utrzymanie

dróg samorządowych (wojew. + powiat.) z twar-
dą nawierzchnią i gruntowych (bez Śląska) wy-
nosiły:

Zestawienie Nr 17.

L. p.	Źródła kredytu	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36	1936/37	1837/38
		z ł o t y c h									
1	Kredyt budż. b. M.R.P. lub Min. Komunikacji	12,805.795	12.254.060	7.552.129	—	—	39.849	—	—	—	424.139
2	Państw. Fun. Drog.	—	—	—	2.653.471	321.652	130.160	2,028.017	640.892	22.871	58.600
	a) budżet (zapomogi)	—	—	—	—	—	46.227	1.596.009	587.699	456.189	103.421
	b) na warun. kredyt.	—	—	—	—	—	—	—	995.166 ¹⁾	1.558.008 ²⁾	3.105.231
	c) pozabudż. (inwest.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Fundusz Pracy	—	—	—	—	—	6.528.000	5.190.000	—	—	—
4	Fundusz Bezrobocia	—	—	413.283	1.214.108	979.427	561.132	157.707	4.707.576	9.169.781	7.101.797
5	Z budż. Pow. Zw. Sam.	90.483.519	83.195.857	68.516.072	46.553.389	32.353.683	27.029.418	30.157.068	29.535.059	32.559.362	41.148.069
6	Świadczenia w naturze	—	—	—	—	—	887.697	3.033.613	1.449.293	537.605	434.084
	a) za zaległe podatki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	b) szarwark	63.284	9.379	14.353	2.653.471	2.155.289	3.513.036	7.519.910	7.152.664	6.497.375	9.240.037
	c) odróbki żywność.	—	—	—	—	—	161.740	2.507.478	2.955.533	425.088	228.852
	d) inne	—	—	—	—	—	—	—	—	422.249	637.583
7	Różne	86.107	—	1.163	8.018	660.091	353.854	1.104.545	1.243.737	674.228	418.255
	Razem	103.438.705	95.459.296	76.497.999	52.647.806	36.470.142	39.251.113	53.294.347	49.267.619	52.322.756	62.900.068

1) Pożyczka inwestycyjna. 2) W tym 52.752 zł Pożyczka inwestycyjna.

Charakterystyka kredytów na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych z punktu widzenia wzrostu ilości źródeł kredytowych jest identyczna jak i na drogach państwowych i z tego względu nie będziemy jej powtarzać.

Procentowy udział wysokości kwot poszczególnych źródeł kredytów w ogólnej sumie kredytów, wydatkowanych na budowę, przebudowę i utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych w 1937/38 r., przedstawia się następująco:

Źródła finansowe:

1. Subwencje z budżetu Min. Kom. 0,7%
2. Państwowy Fundusz Drogowy:
 - a. budżetowe (zapomogi) 0,1%
 - b. na warunkach kred. 0,2%
 - c. pozabudż. (inwest.) 5,0%
3. Fundusz Pracy i Fundusz Bezrobocia 11,1%
4. Z budż. Pow. Zw. Sam. 65,5%

Źródła świadczeniowe:

5. Świadczenia w naturze:
 - a. za zaległe podatki 0,7%
 - b. szarwark 14,7%
 - c. za żywność 0,3%
 - d. inne 1,0%
6. Różne 0,7%

Jak wynika z zestawienia Nr 17, suma kredytów na utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych z kwoty 103 miln. zł z 1928/29 r. spada w następnych latach do kwoty 36 miln. zł (w 1932/33) i następnie podnosi się do kwoty 63 miln. zł (w 1937/38). W stosunku do kwoty wydatkowanej w 1928/29 r. (103 miln. zł) kwota, wydana na utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych w 1937/38 r., osiąga 61% jej wysokości.

Wydatki tylko na utrzymanie dróg samorządowych (wojew. + powiat.) o twardej nawierzchni i gruntowych (bez gminnych) wynosiły:

Zestawienie Nr 18.

L. p.	Źródła kredytu	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1035/36	1936/37	1937/38
		z ł o t y c h									
1	Kred. budż. b. M.R.P. lub Min. Komunikacji	1.625.232	2.894.392	1.302.158	—	—	5.492	—	—	10.692	—
2	Państwowy Fund. Drog.	—	—	—	441.336	370.571	36.089	396.643	120.897	15.112	17.000
	a) budżet. zapomogi	—	—	—	—	—	—	73.003	374.899	343.255	142.446
	b) na warunk. kredytow.	—	—	—	—	—	—	—	114.237	—	—
	c) pozabudż. (inwestyc.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Fundusz Pracy	—	—	—	—	—	668.997	631.754	856.527	2.812.274	881.004
4	Fundusz Bezrobocia	—	—	413.283	391.504	383.396	341.586	138.225	—	—	—
5	Z budż. drog. Pow. Zw. Sam.	47.258.758	45.856.664	39.766.012	29.784.911	22.026.607	19.918.263	21.500.825	20.996.788	23.457.544	28.623.074
6	Świadczenia w naturze	—	—	—	—	—	661.923	2.212.260	1.189.524	450.273	295.814
	a) za zaległe podatki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	b) szarwark	63.284	9.379	14.353	26.375	250.084	664.908	644.539	679.874	1.280.331	1.446.446
	c) odróbki żywność.	—	—	—	—	—	147.927	1.690.577	2.096.948	282.456	129.781
	d) inne	—	—	—	—	—	—	—	—	5.582	113.653
7	Różne	86.107	—	1.163	—	58.477	78.306	234.019	425.080	382.888	234.668
	Razem	49.033.381	48.760.435	41.496.969	30.644.126	23.089.135	22.553.491	27.521.845	26.854.774	29.040.407	31.883.886

1) Pożyczka Inwestycyjna.

Suma kredytów na utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych, która w 1928/29 r. wynosiła 49 miln. zł, stale spada w następnych latach i dochodzi do kwoty 23 miln. zł w 1933/34 r.; od następnego roku wzrasta ta kwota i w 1937/38 r. budż. osiąga wysokość 32 miln. zł. W stosunku do kwoty z 1928/29 r. stanowi ona 65% jej wysokości.

W tych niskich kwotach na utrzymanie dróg wojewódzkich i powiatowych są uzasadnione niepokojąco niskie ilości materiałów kamiennych, użytych na drobny remont i roboty pogrubiania jezdni, o których mówiliśmy w części „IV. Utrzymanie dróg“ poz. poz. B i C. Ilości te wynoszą:

na drogach wojewódzkich w każdym roku rozważanego dziesięciolecia użyto materiałów kamiennych na 1 km:

1. dla drobnego remontu jezdni	. 15,6 m ³ tłuźnia
2. dla robót pogrubienia jezdni	. 23,1 „ „

Razem włożono w 1 km jezdni 38,7 m³ tłuźnia

- zaś na drogach powiatowych użyto:
1. dla drobnego remontu jezdni	. 13,7 m ³ tłuźnia
2. dla robót pogrubienia jezdni	. 13,1 „ „

Razem włożono w 1 km jezdni 26,8 m³ tłuźnia

Teoretyczne obliczenia, przeprowadzone na podstawie danych z pomiarów ruchu i grubości nawierzchni dróg tłuźniowych z 1934 r., wskazują, że dla utrzymania sieci dróg tłuźniowych wojewódzkich i powiatowych w stanie zadawalającym należy dla celów drobnego remontu i robót pogrubienia jezdni wkładać w 1 km: dróg wojewódzkich 116 m³ tłuźnia (wkładano 38,7 m³), — dróg powiatowych 104 m³ tłuźnia (wkładano 26,8 m³).

Otrzymane wyniki, dotyczące utrzymania dróg, wskazują, że na drogach państwowych grubość warstwy tłuźnia, stwierdzona przy pomiarach dokonanych w 1934 r., nie powinna w 1938 r. ulec zmniejszeniu, natomiast na drogach wojewódzkich będzie pewne zmniejszenie warstwy tłuźnia, jednak nie graniczące ze stanem katastrofalnym, który natomiast charakteryzuje powiatowe drogi tłuźniowe.

St. Rod-wicz.

Głosy czytelników

Sprawa niektórych dodatków do uposażeń pracowników samorządowych

Przeglądając budżety kilkudziesięciu związków samorządowych, stwierdziłem wielokrotnie figurujące w dziale I kredyty na wpisowe dla dzieci pracowników związków samorządowych. Również wiele statutów służbowych oraz umów o pracę zawiera postanowienie o przyznaniu świadczeń, polegających na zwrocie czesnego za dzieci uczęszczające do szkół średnich. Uważając sprawę tych, jak i niektórych innych dodatków za jakieś nieporozumienie oraz stojąc na stanowisku, że tego rodzaju dodatki są w ogóle niedopuszczalne, a nawet z mocy samego prawa nieważne, pozwałam sobie na łamach naszego organu uzasadnić takie stanowisko tym bardziej, że sprawą tą zainteresują się szersze koła pracowników samorządowych.

Otóż w świetle odnośnych przepisów prawnych sprawa przedstawia się w sposób następujący:

W myśl § 1 rozporz. Prezydenta Rzplitej z dn. 30.XII.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr 33, poz. 345 z 1932 r.) — pobory członków zarządu i pracowników związku samorządowego obliczało się na tych samych zasadach, na jakich obliczało się wtedy pobory funkcjonariuszów państwowych (art. 3 — 7 ustawy z dnia 9.X. 1923 r. o uposażeniu funkcj. państw. i wojska) z tym że:

1) zmiany zasad obliczania poborów funkcjonariuszów państwowych jak również wszelkie dodatki i zasiłki przyznawane tym funkcjonariuszom oraz podwyższenia i obniżenia tych poborów i dodatków, dotyczyć miała automatycznie również członków zarządu i pracowników związków samorządowych;

2) terminy zmiany wysokości poborów i dodatków funkcjonariuszów państwowych miały mieć za-

stosowanie i do członków zarządów oraz pracowników związków samorządowych;

3) poza dodatkami, przewidzianymi w pkt. 1 nie mogły być wypłacane żadne inne dodatki.

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 1.VII.1933 r. (Dz. U. R. P. Nr 50, poz. 390), które weszło w życie z dniem 15.VIII. 1933 r., uchyliło moc obowiązującą ustępu 3 art. 10 ustawy z dn. 9.X. 1923 r. (Dz. U. R. P. Nr 116, poz. 924), dotyczącego zwrotu funkcjonariuszom państwowym opłat szkolnych za dzieci w szkołach średnich.

W tym stanie rzeczy i zgodnie z § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 30.XII.1924 r. (Dz. U. R. P. Nr 33, poz. 345 z 1932 r.) z dniem 15.VIII.1933 r. członkowie zarządu i pracownicy związków samorządowych utracili prawo do zwrotu opłat za dzieci w szkołach średnich.

Wobec wejścia w życie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 28.X.1933 r. (Dz. U. R. P. Nr 86, poz. 663), a tym samym i zmiany zasad obliczania poborów funkcjonariuszów państwowych, zostało wydane rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 28.X.1933 r. (Dz. U. R. P. Nr 86, poz. 667):

1) utrzymujące w mocy postanowienia ustawy z dnia 9.X.1923 r. (Dz. U. R. P. Nr 116, poz. 924) z późniejszymi zmianami w takim zakresie, w jakim ustawa stosuje się do członków zarządu i pracowników związków samorządowych w myśl rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 30.XII.1924 r. z późniejszymi jego zmianami (a więc z nowelą z dnia 15.III.1932 r. Dz. U. poz. 345) oraz

2) zmieniające treść § 1 tego ostatniego rozporządzenia w ten sposób, że:

a) pobory członków zarządu i pracowników związków samorządowych mają być obliczane na zasadach, przewidzianych w art. 3 — 7 ustawy z dnia 9.X.1923 r. (Dz. U. poz. 924) i późniejszymi jej zmianami i z uwzględnieniem dodatków, pobieranych przez członków zarządu i pracowników związków samorządowych przed dniem 1.II.1934 r., o ile dodatki te były przyznane funkcjonariuszom państwowym,

b) nieważne są postanowienia i uchwały organów ustrojowych związków samorządowych, oraz przepisy umów służbowych, sprzeczne z postanowieniami omówionymi w punkcie 2 lit. a) niniejszego artykułu,

c) zmiany umów służbowych, wynikające z postanowienia, zawartego w pkt 2 lit. a) niniejszego, nie stwarzają prawa do odszkodowania.

Z chwilą wejścia w życie tego rozporządzenia (t. j. z dniem 1.II.1934 r.) członkom zarządu i pracownikom związków samorządowych mogły być wypłacane tylko takie dodatki, jakie osoby te pobierały przed dniem 1.II.1934 r. i jakie były przyznane funkcjonariuszom państwowym z tym, że wszelkie uchwały i postanowienia organów ustrojowych związków samorządowych, a nawet przepisy umów służbowych, zapewniające prawo do poboru dodatków

innych niż wymienionych 2 § 1 tego rozporządzenia, są nieważne z mocy samego prawa.

W związku z tym oraz z uwagi na to, że dodatki w formie zwrotu opłat szkolnych nie tylko nie były przyznane funkcjonariuszom państwowym przed dniem 1.II.1934 r., ale i prawo członków zarządu i pracowników związków samorządowych do takiego dodatku wygasło z samego prawa z dniem 15.VIII.1933 r. — przeto należy przyjąć, że:

1) postanowienia przepisów służbowych pracowników samorządowych (uchwalonych w dniu 15.X.1929 r.), zapewniające tym pracownikom prawo do zwrotu opłat szkolnych (§ 28 przepisów), straciły swoją moc obowiązującą z dniem 15.VIII.1933 r.,

2) zmiana postanowień tych przepisów w sensie nie tylko przywrócenia im mocy obowiązującej w tym zakresie (zwrotu opłat), ale i rozszerzenia zakresu ich mocy obowiązującej — jest nieważne z mocy samego prawa oraz, że

3) zawarcie nawet umowy służbowej, zapewniającej taki dodatek, jest nie tylko nieważne z mocy prawa, ale nie może być przedmiotem prawa do odszkodowania na wypadek odmowy wypłaty takiego dodatku.

H. N.

Co piszą inni

„Zagadnienie stypendiów dla kształcącej się młodzieży chłopskiej”

„Przodownik wiejski“, miesięcznik, wydawany przez Centralny Związek Młodej Wsi, zamieścił w Nr 3/4 z br. artykuł p. Michała Cały, w którym Autor kreśli na temat stypendiów dla kształcącej się młodzieży wiejskiej swoje uwagi i spostrzeżenia z tere-
nu powiatu lidzkiego.

Autor stwierdza, że

„brak zrozumienia w potrzebie kształcenia dziecka nie stoi na przeszkodzie. Każdy z rolników kształciłby swe dziecko, gdyby na to pozwalały warunki. Młodzież, przychodząca ze wsi, posiada dostateczne przygotowanie, by mogła bez większych trudności dalej się kształcić. Potwierdzają to zarówno egzaminy wstępne, stawiające niejednokrotnie zdającym wysokie wymagania, jak i ilość młodzieży, która kończy szkoły średnie“.

Twierdzenie swoje Autor ilustruje danymi zaczerpniętymi z gimnazjum państwowego w Lidzie. Przeszkodę stanowi tylko trudność znalezienia miejsca i warunki materialne rolników. Zaradzić temu starają się władze państwowe (Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego i Spraw Wewnętrznych) przez inicjatywę tworzenia stypendiów samorządowych dla zdolnej, a niezamożnej młodzieży chłopskiej. Inicjatywa ta ma swój oddźwięk.

„W roku budżetowym 1936/37 na 14 gmin na terenie powiatu lidzkiego tylko dwie nie wystawiły pozycji na stypendia. W następnych latach już wszystkie gminy uchwalają w swych budżetach pewne kwoty na stypendia dla dzieci rolników. Preliminowane kwoty przez poszczególne gminy wahają się w granicach od 150 do 600 zł, połowa gmin prelinuje na stypendia po 300 zł rocznie.

Dla wydziału powiatowego w Lidzie akcja sty-

pendialna nie była rzeczą nową. Prowadzona jest już od r. 1926, najpierw w charakterze opieki społecznej, łożąc na kształcenie dzieci biednych i sierot w większości zamieszkujących w mieście, a później wyodrębniono specjalny fundusz stypendialny. Po okólniku p. Premiera kwota stypendialna wydziału powiatowego nie tylko nie zmalała, lecz nieco wzrosła. Natomiast nastąpił wyraźny zwrot od miasta do wsi. Gdy w roku 1936/7 stypendystów z miasta jest 21, to w roku 1937/8 — 5, a w r. 1938/9 — 4. Jednocześnie wzrasta ilość stypendystów dzieci rolników“.

Autor ilustruje danymi liczbę i rozpiętość co do wielkości udzielanych stypendiów w pow. lidzkim. Z wycień tych widać spadek w 3 ostatnich latach budżetowych stypendiów większych, a wzrost przyznawania mniejszych. Oczywiście nie jest to wywołane wzrastającą zamożnością ubiegających się o stypendia, ale chęcią dopomożenia w kształceniu większej ilości dzieci.

„Za chwalebne uznać należy wszelkie poczynania, które zmierzają do wyłowienia jednostek zdolnych ze wsi i kierowanie ich do szkół. Lecz myśleć trzeba i o zapewnieniu im warunków materialnych. Bliższe wglądnięcie w warunki życia uczniów najbardziej potrzebujących względnie zaprzecza słuszności udzielania przez samorząd stypendiów małych. W większości wypadków rodzice dowożą żywność nieraz z odległości 60 km. Dojazdy nie mogą być częste. Trudno nawet marzyć o tym, by dziecko miało świeży nabiał, chleb itp. to, co przywożą, musi mu wystarczyć na dwa tygodnie, a nieraz i dłużej. Mieszkanie lice, na lepsze nie stać. Niejednokrotnie uczniowie nie posiadają bielizny, wszystko to jednak przykrywa bardzo skromny mundurek. Nie stać na światło, nawet naftowe, to też można spotkać tak przykre wypadki, jak odrabianie przez uczniów lekcji w okresie zimowym na schodach, gdyż na klatce schodowej świeci się lampa elektryczna.

„Rodzice niejednokrotnie oświadczają, iż w okresie pobytu dziecka w szkole średniej, rodzina poza świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy zmuszona jest wyżyć się nie tylko kawałka mięsa, ale słoniny i biału. Wszystko skrzętnie jest spieniężone, by pokryć koszt nauki. Nędzne warunki w jakich żyją najbiedniejsi stypendyści, oglądanie się rodzin, co szczególnie ujemnie musi odbić się na małych dzieciach, budzi poważne refleksje, że należy gruntownie pomyśleć i należy zorganizować pomoc dla kształcącej się niezamożnej młodzieży wiejskiej“.

Jako drogę do zaradzenia temu Autor widzi w tworzeniu tanich burs, które by zapewniły młodzieży wiejskiej należyte warunki materialne i odpowiednią opiekę wychowawczą.

„W Lidzie bursa taka założona została dla chłopów przez Wydział Powiatowy w r. 1936, powierzając prowadzenie jej Oddziałowi Powiatowemu Związku Osadników. W r. 1936/37 korzystało z bursy 28 uczniów, w r. 1937/38 — 42, w r. 1938/39 — 45 uczn. 75% są to uczniowie drobnych rolników. Koszt utrzymania wynosi 45 zł miesięcznie, z czego 33 zł wplaca uczeń resztę pokrywa Wydział Powiatowy. Uczniowie otrzymują mieszkanie z opalem i światłem, pościel, opranie, kąpiele, wyżywienie i opiekę. Brak lokalu i odpowiednich środków materialnych nie pozwala na rozszerzenie bursy, a przede wszystkim uruchomienie bursy dla dziewcząt.“

Pobyt w bursie dla uczniów niezamożnych jest możliwy tylko wtedy, jeżeli otrzymują stypendium w takiej wysokości, że prawie wystarcza na opłacenie bursy. Natomiast przy otrzymywaniu małej pomocy ze strony samorządu, rodzice będą szukać dla swych dzieci pomieszczeń prywatnych w różnych nędznych dziurach i suterrenach, dostosowując ich koszt do swych możliwości finansowych, a dowożąc od czasu do czasu żywność, zapewniają im jaką taką wegetację“.

Następnie Autor ilustruje danymi, na jakie kształcenie się uzyskiwali stypendia uczniowie ze wsi. Z zestawienia tego wynika, że najwięcej mamy stypendystów w gimnazjach ogólnie - kształcącym, handlowym i szkołach technicznych; brak młodzieży

kształcącej się w kierunku spółdzielczości, rolnictwa, położnictwa i medycyny, a więc w zawodach najbardziej potrzebnych wsi.

„Mają tu poważną rolę do spełnienia powiatowa i gminne komisje stypendialne. Mimo pewnych zasad samorządu, że młodzież w pierwszym rzędzie należy skierowywać do szkół zawodowych, jednak brak w komisjach należytego planu, jak przeprowadzać dobór uczniów i pomagać im w wyborze odpowiedniej szkoły. Panuje tu dowolność i duża przypadkowość. Biedny idzie do szkoły takiej, by najprędzej otrzymał pracę. Rodzice mając zapewnione stypendium, uważają, że dziecko powinno kształcić się tylko w gimnazjum, bo to szkoła „najlepsza“.“

Przy obecnym stanie szkolnictwa powszechnego występuje wielka nierównomierność w możliwościach kształcenia się w poszczególnych wsiach. Wsie mające wyżej zorganizowane szkoły powszechne, są tu uprzywilejowane. Nad tym stanem winny się zastanowić komisje stypendialne samorządów, ażeby dopomóc zdolnym dzieciom i z tych wsi, które mają szkoły niżej zorganizowane. Wreszcie zwraca uwagę Autor na trudności w obsłudze zgłaszających się kandydatów na stypendystów.

„Poważnym kłopotem dla samorządu jest coroczny napływ nowych kandydatów, ubiegających się o stypendia. Gdy natomiast raz przyznane stypendia unieruchamiają całą akcję stypendialną na kilka lat. A co robić z jednostkami zdolnymi, które pojawiają się każdego roku? Trudne tu zadanie do rozwiązania ma komisja stypendialna. Dzielenie stypendiów na coraz mniejsze sumy do niczego nie prowadzi, może raczej przynieść ciężkie straty i szkodę. Należałoby się zastanowić nad stworzeniem stałego funduszu stypendialnego, tworząc go z różnych źródeł, a przede wszystkim poważnie rozważyć, kiedy i w jakich warunkach stypendia powinny być zwrotne, by w ten sposób zapewnić na przyszłość stały dopływ gotówki na kształcenie niezamożnej młodzieży“.

A.

Sprawy bieżące

ZMIANA INSTRUKCJI DO ROZP. MINISTRÓW OP. SPOL. I SPR. WEWN. O WODZIE DO PICIA I POTRZEB GOSPODARCZYCH.

W sprawie powyższej Ministerstwo Op. Spół. wystosowało do wszystkich urzędów wojewódzkich (za wyjątkiem śląskiego), Komisariatu Rządu na m. st. Warszawę, starostw i Państwowego Zakładu Higieny okólnik Nr 9/39 z dn. 16 marca 1939 r. (Dz. Urz. M. O. S. Nr 7, poz. 73) treści następującej:

„Rozdział IV instrukcji do rozporządzenia Ministrów Opieki Społecznej i Spraw Wewnętrznych o wodzie do picia i potrzeb gospodarczych (okólnik Ministerstwa Opieki Społecznej Nr 6/34 z dnia 1 marca 1934 r. — Pol. Pr. San. tom I, str. 770) otrzymuje następujące brzmienie:

„W związku z wytycznymi powyższej instrukcji, dotyczącymi sprawy kontroli wody, powinny być sporządzane sprawozdania o stanie wody na danym terenie według załączonych schematów i w następującym trybie:

a) gminy wiejskie i miejskie przedkładają po-

wiatowej władzy administracji ogólnej sprawozdania roczne w terminie do 1 lutego każdego roku posprawozdawczego, według schematu sprawozdań podanych w załączniku 2; miasta wydzielone składają w tym samym terminie sprawozdania roczne urzędowi wojewódzkiemu;

b) powiatowe władze administracji ogólnej przedkładają urzędowi wojewódzkim sprawozdania roczne w dwóch egzemplarzach w terminie do 1 kwietnia każdego roku posprawozdawczego, zestawione ze sprawozdań gmin wiejskich i miejskich, według schematu sprawozdań rocznych podanych w załączniku 3;

c) Urzędy wojewódzkie (komisariat rządu na m. st. Warszawę) przedkładają Ministerstwu Opieki Społecznej w terminie do 1 czerwca każdego roku posprawozdawczego, jeden egzemplarz rocznego sprawozdania, opracowanego w myśl zarządzeń okólnika Nr 11/37 Ministerstwa Opieki Społecznej z dnia 13 marca 1937 r. Nr Zn. 17/47-7 (Dz. Urz. M. O. S. Nr 6/37, str. 188), przez urząd wojewódzki (komisariat rządu na m. st. Warszawę) i według

schematu sprawozdań rocznych, podanego w załączniku 3 na podstawie materiałów nadesłanych przez powiatowe władze administracji ogólnej oraz przez zarządy miejskie miast wydzielonych“.

W związku z powyższym w schemacie sprawozdań kwartalnych podanych w załączniku 2 powołanej instrukcji wyraz „kwartalnych“ zmienia się na wyraz „rocznych“ oraz skreśla wyraz „kwartał“.

INWESTYCJE PUBLICZNE W LATACH

1934/35 — 1937/38.

W „Polsce Gospodarczej“ Nr 14 (artykuł A. K. Ivánki p. t. „Inwestycje publiczne w czterolecie 1934/35 — 1937/38“) znajdujemy interesujące da-

ne, dotyczące udziału poszczególnych grup inwestorów publicznych i kierunków inwestycji we wspomnianym okresie.

Sumę inwestowaną (bez spłaty długów) z podziałem na poszczególne grupy inwestorów ilustruje poniższe zestawienie:

	1934/35		1935/36		1936/37		1937/38	
	w miln. zł	w %/0	w miln. zł	w %/0	w miln. zł	w %/0	w miln. zł	w %/0
Koncern Skarbu Państwa*)	248,0	63,9	322,1	67,2	327,7	61,6	693,8	75,9
Skarb Śląski	30,2	7,8	24,6	5,1	31,8	6,0	27,3	3,0
Samorząd terytorialny	106,5	27,5	126,2	26,3	167,3	31,5	181,5	19,8
Ulbezpieczenia	31,1	0,8	6,6	1,4	5,6	0,9	11,7	1,3
	387,8	100,0	479,5	100,0	532,4	100,0	914,3	100,0

Wybitny wzrost sumy inwestowanej przez związki samorządowe w latach 1936/37 i 1937/38 Autor tłumaczy dla roku 1936/37 nasileniem akcji kredytowej Funduszu Pracy, a dla roku 1937/38 „1) wzrostem wkładu własnego związków samorządowych na inwestycje w wyniku wzrostu dochodów budżetowych związków samorządowych, związanego z poprawą koniunktury; 2) zmniejszeniem wydatków na obsługę długów w wyniku oddłużenia, co pozwoliło również na pewne zwiększenie marży inwestycyjnej; 3) wzrostem operacyj kredytowych, co w dużym stopniu wiąże się z uporządkowaniem zadłużenia komunalnego przez akcję oddłużeniową.“

Dokonane także zostały obliczenia co do udziału poszczególnych grup inwestorów w poszczególnych rodzajach inwestycji publicznych.

Wysiłek koncernu Skarbu Państwa, skierowany jest przede wszystkim na inwestycje przemysłowe, handlowe itp. W roku 1937/38 wydatki na te inwestycje stanowiły 48% (335,6 mil. zł) ogółu wydatków inwestycyjnych, gdy w r. 1934/35 — 21,2% (52,5 miln. zł), 1935/36 — 17,1% (55,0 miln. zł) i w roku 1936/37 — 25,9% (84,9 miln. zł). W związku ze skoncentrowaniem wysiłku Skarbu na ten typ inwestycji udział stosunkowy wydatków na inne inwestycje spadł, choć w sumach bezwzględnych wykazują one na ogół wzrost. I tak wydatki na inwestycje kolejowe wynosiły w r. 1937/38 — 22,7% (157,4 miliony zł), w r. 1936/37 — 32,0% (104,8 miln. zł), 1935/36 — 31,3% (100,8 miln. zł), 1934/35 — 28,2% (69,9 miln. zł). Następne co do wielkości to wydatki inwestycyjne na drogi i mosty, które w roku 1937/38 pochłonęły 6,7% (46,3 miln. zł), 1936/37 — 10,7% (35,2 miln. zł), 1935/36 — 18,9% (60,7 miln. zł) i w r. 1934/35 — 16,1% (39,8 miln. zł). Po tym idą wydatki na melioracje i regulacje rzek (w r. 1937/38 — 7,8%, co stanowiło 53,9 miln. zł),

na inwestycje pocztowe (w r. 1937/38 — 5,2%, co stanowiło 36,2 miln. zł) i budownictwo mieszkaniowe (w r. 1937/38 — 4,7%, co stanowiło 32,7 miln. zł). Inne inwestycje zajmują ułamek odsetka ogółu wydatków inwestycyjnych Skarbu; i tak np. budownictwo szkolne, które w roku 1934/35 pochłaniało 2,5 procent (6,3 miln. zł), w r. 1937/38 wykazuje 0,7 procent (4,7 miln. zł), czyli spadek zarówno stosunkowy, jak i bezwzględny, a wydatki na zdrowie publiczne, szpitalnictwo i opiekę społeczną — 0,2% (1,8 miln. zł).

Kierunek działalności inwestycyjnej samorządu jest inny. Pod jednym względem istnieje zbieżność, że także w samorządzie inwestycje przemysłowe (głównie przedsiębiorstwa użyteczności publicznej w miastach) zajmują dominujące stanowisko, mianowicie pochłaniają około 35% ogółu samorządowych wydatków inwestycyjnych (w r. 1934/35 — 37,4 miln. zł, w r. 1935/36 — 42,9 miln. zł, w r. 1936/37 — 58,1 miln. zł, w r. 1937/38 — 66,0 miln. zł). Czołowe miejsce zajmują jednak wydatki na drogi i mosty: w r. 1934/35 — 37,3 miln. zł (35,0%), 1935/36 — 45,7 miln. zł (36,2%), 1936/37 — 64,1 miln. zł (38,3%), 1937/38 — 68,8 miln. zł (37,9%). Od dwóch lat wydatki inwestycyjne samorządu na drogi i mosty przewyższają znacznie analogiczne wydatki Skarbu, tak że słusznie samorząd terytorialny określony został jako główny inwestor dróg i mostów. Prawie jedynym inwestorem jest samorząd terytorialny w dziedzinie budownictwa szkół powszechnych, gdy zważymy, że wydatki Skarbu na ten cel dotyczą głównie szkolnictwa średniego i zawodowego, a już bez żadnych zastrzeżeń jedynym w dziedzinie inwestycji zdrowotnych, szpitalnych i opiekuńczych. Wydatki samorządu na budownictwo szkolne wznoszą się i wynosiły w latach: 1934/35 — 12,8 miln. zł (12,0%), 1935/36 — 12,3 miln. zł (12,1 proc.), 1936/37 — 18,4 miln. zł (11%), w 1937/38 — 19,5 miln. zł (10,8%), gdy jak wyżej podaliśmy

*) Administracja, fundusze państwowe, przedsiębiorstwa państwowe, monopole, banki państwowe.

wydatki Skarbu wynosiły od 3,4 miln. zł do 6,3 miln. zł, wykazując spadek w cyfrach bezwzględnych. Wydatki inwestycyjne samorządu na zdrowie, szpitalnictwo i opiekę społeczną pod względem wysokości bezwzględnej i w stosunku do ogółu samorządowych wydatków inwestycyjnych odpowiadają mniej więcej wydatkom na budownictwo szkolne: w r. 1934/35 wynosiły 12,0 miln. zł (11,3%), w 1935/36 — 14,1 miln. zł (11,2%) w 1936/37 — 17,7 miln. zł (10,6%), w 1937/38 — 18,6 miln. zł (10,2%). Wydatki Skarbu na ten sam cel wynosiły od 1,2 miln. zł do 1,8 miln. zł, a ubezpieczeń od 0,8 miln. zł do 3,9 miln. zł.

FUNDUSZ ZWALCZANIA DURU BRZUSZNEGO I PLAMISTEGO W POW. LIDZKIM (WOJ. NOWOGRODZKIE).

Ciekawą inicjatywę w dziedzinie opieki nad zdrowiem ludności podjął Wydział Powiatowy w Lidzie, przedstawiając Radzie Powiatowej na jednym z jej ostatnich posiedzeń do uchwalenia Statut „Powiatowego Funduszu zwalczania duru brzuszno i plamistego w powiecie lidzkim“. Fundusz ten ma za zadanie ułatwienie walki z tymi chorobami. Z sum Funduszu pokrywane będą koszty leczenia chorych na dur brzuszny lub plamisty mieszkańców gmin wiejskich pow. lidzkiego i miasta Lidy, skierowywanych do szpitali.

Fundusz składa się z corocznych dotacji Wydziału Powiatowego w wysokości 1.500 zł, z udziałów gmin w stosunku 2 gr. od każdego mieszkańca, udziałów zaległych i odsetek wreszcie z różnych dotacji, z góry nie określonych. Ewentualne nadwyżki, będą obracane na rezerwy Funduszu. W razie gdy wpływy bieżące i nadwyżki z lat poprzednich nie pokryją niedoboru, pokrywają go wszystkie, partycypujące w nim związki samorządowe. Fundusz walki z dudem brzuszno i plamistym administrowany będzie przez Wydział Powiatowy i będzie włączony do budżetu administracyjnego pow. zw. sam. w Lidzie. Fundusz ten niewątpliwie przyczyni się do wzmożenia akcji walki z chorobami zakaźnymi.

ZJAZD INSPEKTORÓW SAMORZĄDU GMINNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO.

W obecności Wojewody H. Józewskiego i pod przewodnictwem naczelnika wydziału samorządowego Sochackiego oraz przy udziale wyższych urzędników Urzędu Wojewódzkiego i przedstawiciela Izby Skarbowej odbył się dwudniowy zjazd inspektorów samorządu gminnego.

Celem zjazdu było przede wszystkim wszechstronne naświetlenie zagadnienia samorządu gromadzkiego. W tym celu inspektorzy na podstawie otrzymanego kwestionariusza informowali szczegółowo obecnych o zagadnieniach życia gromadzkiego na terenach poszczególnych powiatów.

Między innymi zastanawiano się nad sposobami rozwiązania zagadnienia opieki nad gromadami. Zwrócono uwagę, iż wśród elementu mogącego wydatnie pracować gromad należy wziąć pod uwagę młodzież wiejską. Omawiano system „premiowania gromad“ to znaczy udzielania pomocy pieniężnej na inwestycje przy równych innych warunkach przede wszystkim tym gromadom, które wykażą większą

gotowość do świadczeń własnych. Wreszcie w dyskusji na temat czy potrzebna jest instrukcja gromadzka, wyrażona została jednomyślna opinia o konieczności opracowania tego rodzaju instrukcji.

Omówiono również sprawę akcji bibliotecznej oraz zadania jakie w tej dziedzinie winny ciążyć na inspektorach samorządu gminnego. Tematem dalszych obrad było zagadnienie przejmowania ziemi za zaległe podatki i wreszcie zagadnienia techniki wymiaru danin i świadczeń w naturze przez wprowadzenie jednej zbiorowej księgi bierczej oraz wprowadzenie zbiorowych nakazów płatniczych, obejmujących pełny wymiar podatków za dany rok, jakie ciążyą na danym płatniku.

KURSY PRZYSPOSOBIENIA OŚWIATOWEGO MŁODZIEŻY DO OBRONY NARODOWEJ W POWIECIE ŚWIECKIM.

Kursy Przynsposobienia Oświatowego Młodzieży do Obrony Narodowej w powiecie świeckim w roku 1938/39 zorganizowało i prowadziło nauczycielstwo szkół powszechnych przy wydatnej pomocy władz administracyjnych, samorządów oraz władz szkolnych i Powiatowej Komendy P. W. i W. F. W okresie sprawozdawczym czynnych było na terenie powiatu takich kursów 115, z czego dla młodzieży męskiej 101 i 14 dla młodzieży żeńskiej. Na kursach tych pracowało bezinteresownie 214 pracowników oświatowych, z czego 180 nauczycieli szkół powszechnych 2 nauczycieli szkół średnich, 5 księży, 23 instruktorów pw. i wf. i 4 innych. Na kursy uczęszczało ogółem młodzieży 2313, w tym młodzieży męskiej 2085 i 228 młodzieży żeńskiej. Praca na kursach trwała od połowy listopada 1938 r. do końca marca 1939 r.

Świadczenia rzeczowe dla tych kursów uregulowały we własnym zakresie samorządy gminne. Pomocy naukowych dla kursów dostarczyły częściowo władze szkolne.

Praca na kursach odbywała się według programów Kuratorium Okręgu Szkoln. Pom. i Instytutu Oświaty Dorosłych w Warszawie. Wszystkie kursy pozostawały pod opieką pedagogiczną Inspektoratu Szkolnego Świeckiego, obwodowego instruktora oświaty pozaszkolnej, gminnych instruktorów O. P., Pow. Komendy P. W. i W. F. w Świeciu n/W. oraz wydatną opieką moralną i materialną powiatowych i gminnych władz administracyjnych i samorządowych.

Nauka na kursach odbywała się zasadniczo w lokalach szkolnych dwa razy w tygodniu, po trzy godziny dziennie w godzinach od 18 — 21. Wszystkim uczestnikom kursów, którzy ukończyli w. w. kursy z wynikiem pomyślnym, wydane zostały odpowiednio świadectwa.

WYDZIAŁ POWIATOWY W BARANOWICZACH (WOJ. NOWOGRODZKIE) BUDUJE WŁASNY GMACH.

W dniu 14 marca br. odbyło się zebranie Rady Powiatowej w Baranowiczach, która m. in. uchwaliła rozpocząć budowę własnego gmachu administracyjnego dla pomieszczenia biur Wydziału Powiatowego i Komunalnej Kasy Oszczędności. Preliminowany koszt gmachu wyniesie ok. 100.000 zł.

NOWY OŚRODEK ZDROWIA W PIASTOWIE (POW. WARSZAWSKI).

Szybka rozbudowa ośrodków zdrowia obejmuje w latach ostatnich coraz szerzej okrąg warszawski.

Po utworzeniu przez samorząd łącznie z Ubez-

pieczalnią Społeczną ośrodków zdrowia i poradni w Markach, Mińsku Mazowieckim, Grójcu i Pruszkowie, obecnie otworzył ośrodek zdrowia Zarząd Gminny w Piastowie. W kosztach utrzymania ośrodka zdrowia partycypuje gmina, Polski Czerwony Krzyż i Ubezpieczalnia Społeczna w Warszawie.

Wiadomości gospodarcze

KURSY WALUT.

(Notowania z dn. 21.IV. 1939 r.)
1 dol. St. Zjedn. — 5.31 zł
100 frank. szwajc. — 119.00 zł
1 funt. szterl. — 24.89 zł
100 frank. franc. — 14.10 zł.

CENY ZBOŻA.

W dn. 21.IV. 1939 r. Warszawa. (Cena za 100 kg.)
Zyto 14.75 — 15.50 zł.
Pszenica 22.50 — 23.50 zł.
Jęczmień 18.50 — 19.25 zł
Owies 16.75 — 17.75 zł.

Poradnik samorządowy

Pytanie: Jeden z zarządów gminnych zapytuje w następującej sprawie:

Zarząd gminny utrzymuje w ochronie dziecko niezamożnych rodziców. Matka dziecka zamieszkuje na terenie gminy, zaś ojciec wyjechał na teren innej gminy, gdzie nabył prawo do opieki trwałej.

Czy koszty utrzymania w ochronie winna pokrywać gmina, w której mieszka matka dziecka, czy też gmina w której ojciec dziecka nabył prawa do opieki trwałej.

Odpowiedź: Właściwym dla sprawy będzie stan faktyczny, jaki istniał w chwili oddania dziecka do ochronki.

1) Otóż jeżeli dziecko było oddane do ochronki z chwilą, gdy małżeństwo było jeszcze nierozłączone, to należy tu przyjąć za podstawę art. 8 pkt. b. ustawy z dn. 16 sierpnia 1923 r. o opiece społecznej (Dz. U. R. P. Nr 92 z 1923 r., poz. 726), który mówi, że prawo do trwałej opieki ze strony gminy nabywają

dzieci do lat 16 ślubne, lub w myśl ustawy cywilnej ze ślubnymi równouprawnione — w tej gminie, w której służy ono ojcu. Wszelkie zmiany w zakresie prawa do opieki ojca powodują te same zmiany w odnośnym prawie dziecka. A więc w tym wypadku zobowiązana do ponoszenia kosztów utrzymania dziecka w ochronie byłaby gmina, w której ojciec nabył obecnie prawa do opieki trwałej.

2) Jeżeli natomiast z chwilą oddania dziecka do ochronki małżeństwo było już rozdzielone, to w myśl art. 8 pkt. d. wyżej przytoczonej ustawy, który stwierdza, że prawo do trwałej opieki ze strony gminy nabywają dzieci do lat 16 ślubne, które w małżeństwie rozdzielonym pozostają przy matce oraz dzieci nieślubne — w tej gminie, w której służy rzezzone prawo matce — zobowiązana do pokrycia kosztów utrzymania dziecka w ochronie będzie gmina, w której przysługuje matce prawo do opieki trwałej.

mgr. Z.

Przegląd wydawnictw

Janusz Rakowski — *Polityka inwestycyjna i planowanie inwestycji.* Warszawa, 1939. Nakładem tygodnika „Polska Gospodarcza“ str. 35.

Praca ta ukazała się w chwili, gdy zagadnienia, objęte tytułem książki, stały się przedmiotem ożywionej wymiany zdań zarówno wśród ekonomistów i działaczy gospodarczych, jak i szerszych kół społeczeństwa.

Wnosi ona do dyskusji tej wkład tym bardziej pożyteczny, że stanowić może poniekąd — ze względu na osobę autora — wykładnik poglądów kół oficjalnych. Cechuje ją też — w odróżnieniu od szeregu innych — umiar i poczucie realizmu.

Wydaje się nam całkowicie słuszną „wytyczna generalna“, szukająca złotego środka między inwestycjami a konsumpcją wewnętrzną. Zasadnicze cele polityki inwestycyjnej polegają, zdaniem autora, na przebudowie obecnej struktury gospodarczej Polski — kraju o przeważającym charakterze rolniczym — w kraj o strukturze rolniczo - przemysłowej, na sprowadzeniu stosunku ludności wiejskiej do miejskiej jak 1:1. Kierunek tej przebudowy, jak zaznacza p. J. Rakowski, zarysował przed dwoma laty p. wicepremier Kwiatkowski.

Tempo i granice uprzemysłowienia uzależnia Autor od pełnego wykorzystania rezerw sił roboczych, właściwego wyzyskania bogactw naturalnych kraju oraz od konieczności rozwoju własnej produkcji, wzmagającej potencjał obronny i siły Państwa.

Dalszą „wytyczną generalną“ jest właściwe planowanie inwestycji i rozdziału mobilizowanych środków pieniężnych.

Te ogólne kierunki zasadnicze nie powinny zdaje się w warunkach obecnych budzić wątpliwości.

Metody planowania gospodarczego, proponowane przez Autora biorą za punkt wyjścia przede wszystkim zagadnienia demograficzne.

Inne również niemal ważne elementy metody planowania stanowią: badanie potrzeb gospodarczych kraju i konieczności rozwojowych dla określenia niezbędnej produkcji dóbr, badanie bogactw naturalnych kraju; badanie aparatu produkcyjnego i jego zdolności wytwórczych, rozważanie zagadnień geograficznego rozmieszczenia inwestycji, badania nad docho- dem społecznym. W całym szeregu tablic i planów przedstawia Autor przyszły rozwój przemysłowy Polski, a więc plan rozbudowy przemysłu elektrotechnicznego, metalowego, włókienniczego, opałowego, a także równomierną rozbudowę centrów surowcowych kraju. Szczególny nacisk według Autora należałoby położyć na rozwój przemysłu hutniczego, na konieczność stworzenia drugiego ośrodka hutnictwa w Polsce Centralnej, gdyż niewątpliwie hutnictwo jest podstawą rozwoju całego ciężkiego przemysłu. Szerzej potraktowane jest w książce zagadnienie rozbudowy komunikacji. Przedstawiony w niej plan przewiduje budowę całego szeregu dróg wodnych, kołowych i kolejowych, wiążących poszczególne części Polski, dotąd słabo ze sobą związane. Umożliwi to zbliżenie i powiązanie wzajemne poszczególnych surowco-

wych, przetwórczych i aprowizacyjnych rejonów kraju oraz dyspozycyjnych ośrodków administracyjnych, gospodarczych i kulturalnych z podporządkowanymi im obszarami.

Siłą rzeczy nie można omówić w recenzji wszystkich zagadnień rozwiniętych przez Autora w jego niewielkiej rozmiarami, lecz bogatej w treść pracy. Fakt, że podnosi ona problemy interesujące dziś żywo całe społeczeństwo w ogólną dyskusję nad planowaniem inwestycji wnosi odrębny, realny ton. Szereg map., planów i wykresów oraz przejrzystość układu zwiększa jeszcze bardziej jej wartość i pozwala na zorientowanie się w zagadnieniu nawet laikowi.

Roman Hausner — „Pierwsze dwudziestolecie administracji spraw wewnętrznych“, Warszawa 1939, str. 269.

Ukazała się niedawno książka Romana Hausnera, Dyr. Gabinetu w Min. Spr. Wewn., która wyczerpująco przedstawia dzieje resortu administracji wewnętrznej w pierwszym dziesięcioleciu Niepodległości.

Po krótkim omówieniu momentu utworzenia Min. Spr. Wewn. znajdujemy wykaz urzędujących ministrów od początku istnienia Ministerstwa, omówienie kompetencji ministra, zadań resortu, zastępstwa ministra z wykazem dotychczasowych podsekretarzy stanu. Dalej Autor podaje historię organizacji Ministerstwa i podległych mu urzędów, zasięg terytorialny, wykaz wojewodów i urzędników, zajmujących stanowiska równorzędne, historię organizacji administracji lokalnej i organizacji pracy.

Samorządowi terytorialnemu poświęcony jest specjalny rozdział, omawiający m. in. formy odziedziczone po zaborcach, prace nad ujednoczeniem organizacji samorządu, sprawę praw wyborczych i in.

Wreszcie mamy omówienie polityki personalnej w administracji spraw wewn., wydawnictw Minist. Spr. Wewn., organizacji Pol. Państw. i jej historii, Gl. Urz. St. itd.

Pracę kończy obszerna kronika Ministerstwa Spraw Wewn. W. M.

Komunikaty

OGÓLNY ZJAZD PRZECIWGRUŻLIČY W GDYNI.

W dniach 27, 28 i 29 maja rb. odbędzie się w Gdyni VII Ogólnopolski Zjazd Przeciwgrużliczy. Prezydium Zjazdu stanowią: Prof. Dr Witold Gądzikiewicz z Warszawy — Przewodniczący, Dr Stanisław Hornung ze Lwowa i Dr Wojciech Gruszecki z Gdyni — Wiceprzewodniczący oraz Dr Benedykt Szpakowski z Gdyni — Sekretarz.

Obrady Zjazdu będą obejmowały następujące tematy: I. Temat Biologiczny — „Jady grużlicze i ich działanie na ustrój“ — ref. Dr Zdzisław Skibiński z Otwocka. II. Temat Kliniczny — „Rozpoznawanie różnicowe swoistych i nieswoistych chorób płuc u dzieci i młodzieży“ — ref. Doc. Janusz Zeyland z Poznania oraz ten sam temat w odniesieniu do dorosłych ref. Mjr. Dr Michał Telatycki z Otwocka. III. Temat Społeczny — „Walka z grużliczą na wsi“ ref. Dr. Witold Chodźko z Warszawy, koreferenci: z Wielkopolski — Doc. Franciszek Łabendziński z Poznania; ze Śląska Dr Zdzisław Mromliński z Katowic; z Małopolski Zachodniej — Dr Stanisław Karasiński z Krakowa; z Małopolski Wschodniej — Dr Lesław Węgrzynowski ze Lwowa; z Wileńszczyzny — Dr Włodzimierz Leśniewski z Wilna; z województw centralnych — Dr Paweł Martyszewski z Warszawy. Program Zjazdu przewiduje dwa odczyty: Dr. B. Szpakowski — „Walka z grużliczą w Gdyni“ i Dr. Bernarda Czemplika — „Klimatologiczne wartości polskiego pobraża morskiego dla leczenia różnych postaci grużlicy“.

KONKURS NA OPIS ŻYCIA GROMADY.

Instytut Komunalny w Warszawie w porozumieniu z Państwowym Instytutem Kultury Wsi ogłasza konkurs na opis życia gromady wiejskiej.

Gromada, to podstawowe ogniwo samorządu, jest równocześnie najmniej znaną dziedziną życia samorządowego. Zdając sobie z tego sprawę i rozumiejąc w pełni, że najlepszą informację w tej dziedzinie mogą dostarczyć tylko ci, którzy ten samorząd z własnego życia znają. Instytut Komunalny zwraca się bezpośrednio do samych działaczy i uczestników gromad poszczególnych wsi z wezwaniem, ażeby przez nadsyłanie szczegółowych opisów działalności ich własnej gromady ukazali, czym dzisiaj jest w życiu ich samorząd gromadzki.

Z apelem do wzięcia udziału w konkursie zwracamy się do wszystkich, którym dobro gromady i rozwój samorządu gromadzkiego leży na sercu. W konkursie może wziąć udział każdy: gospodarze i gospodynie, starsi i młodszy, działacze społeczni, pracownicy samorządowi, nauczyciele, zarówno te osoby, które biorą czy brały udział w organach samorządu, jak i te, które w nim udziału nie brały. Chodzi tylko o to, ażeby w sposób jak najpełniejszy, jak najwszechstronniejszy i jaknajszerszy opisać w oparciu o własny współudział lub własne doświadczenia życie i rozwój samorządu gromadzkiego swojej własnej wsi lub tej, którą się zna najlepiej.

W opisie tym należy opisać szczegółowo działalność gro-

mady w zakresie zarządu i użytkowania majątku i urządzeń gromadzkich, w zakresie opieki społecznej, zdrowia publicznego, oświaty i kultury, budowy i utrzymania dróg, popierania rolnictwa i gospodarki, bezpieczeństwa publicznego, walki z żebractwem, organizacji korzystania z poczty itd. W opisie tym uwzględnić trzeba rolę przywódców i sołtysów oraz radnych w działalności gromady, podać, skąd wychodziła inicjatywa w zakresie różnych rodzajów działalności gromady i jak ustosunkowały się do niej różne odłamy i dzielnice wsi oraz jej przywódcy. Podać, jakie projekty co do działalności gromady nie zostały zrealizowane, i wyjaśnić, dlaczego tak było. W opisie tym powinna być przedstawiona rola gromady w taki sposób, aby można było określić, w jakim stopniu gromada sama potrafiła zaradzić swoim potrzebom, w zakresie zdrowia, opieki społecznej, oświaty i kultury, budowy i utrzymania dróg, podnoszenia kultury rolnej, bezpieczeństwa publicznego itp. Przedstawić, na jakie przeszkody napotykał samorząd gromadzki, z jakimi trudnościami walczył i jak je pokonywał?

W szczególności należy uwzględnić najważniejsze wydarzenia w życiu gromady, które oddziaływały źle lub dobrze na jej działalność.

Wypowiedzieć i uzasadnić pogląd na możliwości rozwoju samorządu gromadzkiego.

Rozumiejąc, że opracowanie takiego opisu pochłonie sporo pracy i chcąc dać każdemu pewną możliwość wynagrodzenia za poniesione trudy, wszystkie nadesłane prace przedstawimy sądowi konkursowemu, który za najlepsze i odpowiadające wymaganiom konkursu opisy rozdzieli następujące nagrody:

- 1 nagroda 250 zł,
- 2 nagrody po 200 zł,
- 4 nagrody po 100 zł,
- 19 nagród po 50 zł.

Razem nagród 26, na ogólną sumę 2000 zł.

W skład sądu konkursowego wejdą przedstawiciele Instytutu Komunalnego w Warszawie oraz Państwowego Instytutu Kultury Wsi. Błędy w pisowni lub zły styl nie wpłyną na ocenę pracy. Nie piękne wystąpienie, lecz wszechstronność i szczerść opisu będzie przede wszystkim brana pod uwagę przy ocenie konkursowej. Na żądanie Instytut Komunalny nadesłane szczegółową instrukcję co do opracowania opisu.

Ostateczny termin nadsyłania opisów — do dnia 31 grudnia 1939 r. Do opisu należy dołączyć adres i zawód autora.

Nadesłane opracowania pozostają własnością Instytutu Komunalnego w Warszawie. Instytut zastrzega sobie prawo opublikowania odpowiedzi w całości lub częściowo. Na żądanie nazwiska autorów nie będą ujawnione.

Równocześnie Instytut Komunalny, jako placówka naukowa, zaznacza, że opisy te użytkowane będą tylko dla badań naukowych i nie będą służyły żadnym innym celom.

Opracowanie i korespondencję należy kierować pod adresem: Instytut Komunalny w Warszawie, Aleja Jerozolimska 85.

ZARZĄD MIEJSKI W ROŻYSZCZACH
powiat łucki

o g ł a s z a

K O N K U R S

**na stanowisko kierownika biura
meldunkowego**

Od kandydata wymagane są następujące kwalifikacje:

- 1) Obywatelstwo polskie,
- 2) nieprzekroczony wiek 30 lat,
- 3) pięcioletnia praktyka samorządowa.
- 4) wykształcenie conajmniej w zakresie 6 klas gimnaz. wg poprzedniego ustroju szkolnictwa i znajomości przepisów oraz odbyta praktyka w zakresie ewidencji i kontroli ruchu ludności.

Uposażenie ryczałtem 150 zł. miesięcznie.

Podania wraz z odpisami świadectw należy wnieść do Zarządu Miejskiego w Rożyszczach w terminie do dnia 28 kwietnia 1939 roku.

Podania nieuwzględnione pozostaną bez odpowiedzi.

Burmistrz m. Rożyszcz
(—) *Roman Zajkowski*

S i l n i

Zwarcu

Gotowi

**POŻYCZKA OBRONY
PRZECIWLOTNICZEJ**

**OPIEKA NAD DZIEĆMI
W RODZINACH ZASTĘPCZYCH**

Wydawnictwo Związku Powiatów R. P., opracowane przez F. Brannego zawiera m. in.: regulamin w sprawie umieszczania dzieci w rodzinach zastępczych, instrukcję dla rodzin zastępczych, przyjmujących dzieci na wychowanie, wzór książeczki kontroli oraz wzór umowy z rodziną zastępczą. Str. 31 zł. 1.—
Cena książeczki kontroli 0.50.

Książeczkę kontroli można nabywać oddzielnie.

Zamówienia należy kierować do:

ZWIĄZKU POWIATÓW R. P.
WARSZAWA I, MARSZAŁKOWSKA 81a m. 7
KONTO P.K.O. Nr 51177.

zas. 13458/21/17

NA NADCHODZĄCY SEZON ROBÓT BUDOWLANYCH I INNYCH
B. AKTUALNE I POTRZEBNE WYDAWNICTWO.

Wyszła z druku książka p. t.:

DOSTAWY I ROBOTY NA RZECZ ZWIĄZKÓW SAMORZĄDOWYCH

Zbiór przepisów ogólnych
i warunków technicznych

KSIĄŻKĘ OPRACOWALI:
CZĘŚĆ I. PRZEPISY OGÓLNE

KAZIMIERZ PYSZKOWSKI
Inspektor Związku Miast Polskich
Mgr STEFAN GRZESZCZAK
Referent Związku Miast Polskich

CZĘŚĆ II. WARUNKI TECHNICZNE

Inż. JAN MOKRZYCKI
przy współudziale Inżynierów-specjalistów

Cena egzemplarza Zł 8 gr 50 (+ porto)

ZAMÓWIENIA WYKONUJE:

SAMORZĄDOWY INSTYTUT WYDAWNICZY
WARSZAWA, MIODOWA 6. Tel. 5-92-63

PILNE - UWAGA!

WYBORY DO ZARZĄDÓW GMINNYCH I WYDZIAŁÓW POWIATOWYCH

Samorządowy Instytut Wydawniczy (Warszawa ul. Miodowa 6 tel. 592-63)

wydał książkę Bronisława Wesółowskiego

p. t. „PRZEPISY WYBORCZE DO ZARZĄDÓW GMINNYCH I WYDZIAŁÓW POWIATOWYCH“

Książka zawiera wszystkie rozporządzenia ministerialne wraz z przepisami związkowymi i objaśnieniami i służy jako nieodzowny podręcznik przy czynnościach wyborczych dla Wydziałów Powiatowych, Zarządów Gminnych oraz powołanych Komisji.

Cena egzemplarza zł 1 gr 50 (+porto)

Jednocześnie Instytut przygotował komplety wszystkich druków wyborczych w tym zakresie w liczbie odpowiadającej potrzebom gminy. **Cena kompletu druków zł 1 (+ porto).** Zamówienia wykonuje się odwrotnie.